

หลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณภู

ลักษณะศิลา เป็นรูปใบเสมาแผ่นบาง ๆ เมื่อแรกพบ ชำรุดแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ต้องซ่อมแซมต่อเข้าเป็นแผ่นเดียวกัน มีอักษรจารึก 4 ด้าน ด้านที่ 1 มี 31 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 28 บรรทัด ด้านที่ 3 มี 26 บรรทัด และด้านที่ 4 มี 21 บรรทัด ด้านที่ 1 และ 3 ข้อความชำรุดหลายตอน แต่ยังสามารถอ่านได้

จารึกหลักนี้ เรียกว่าจารึกเขาสุมณภู เพราะเดิมอยู่บนเขานั้น ซึ่งอยู่นอกเมืองสุโขทัย ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงนำมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2451

ปีที่จารึก ไม่ทราบปีที่จารึกแน่นอน ศาสตราจารย์เชเดส์ สันนิษฐานว่า คงจารึกราว พ.ศ. 1915 ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1

จุดมุ่งหมาย เพื่อเล่าประวัติและความสำคัญของการสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองบนเขาสุมณภู (เขาพระบาทใหญ่) เมื่อ ม.ศ. 1281 (พ.ศ. 1903)

ผู้แต่ง พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงเป็นผู้จารึกศิลาจารึกเขาสุมณภูนี้ หลังจากทรงสร้างรอยพระพุทธรูปแล้วประมาณ 10 ปี

เนื้อความ

ด้านที่ 1 เล่าถึงประวัติ และจุดมุ่งหมายของการสร้างรอยพระพุทธรูปจำลอง ตลอดจนงานนิสงฆ์ของการบูรณารอยพระพุทธรูป ดังในจารึกกล่าวไว้ว่า

- (1) เขอันนี้ชื่อสุมณภูบรรพต.....
- (2) เรียกชื่อดังอันเพื่อไปพิมพ์เอารอย
- (3) ดินพระพุทธรเจ้าเราอันเหยียบเห็น-
- (4) อจอมเขาสุมณภูบรรพต..ในลังกา
- (5) ทวีปพุนมาประดิษฐานไว้เหนือจอมเขอันนี้
- (6) แล้วให้คนทั้งหลายได้เห็นรอยฝ่า
- (7) ดินพระพุทธรเป็นเจ้าเรานี้มีลายอัน

- (8) ใต้รอยแปดสีส่อง ให้ฝูงเทพดาและ
- (9) ..ทั้งหลายได้ไหว่นบทำบูชา..ให้
- (10) ...ก ศรีพุทธสมบัติ บ..คนตั้งถาและ
- (11)สมบัตินั้นอันหนึ่ง ผิว่าเกิดเป-
- (12)ยอมได้สวยสมบัติ
- (13) น.....จักรพรรดิราชได้เป็น
- (14) ก.....และปมิได้เซ็น หม..
- (15) ง.....ผิว่าเกิด
- (16) ท้าวพระยา...สมบัติอัน
- (17) หน.....รดติ
- (18) ดาย...ทั้ง...เป็นพระ...
- (19) ..เศรษฐียิ่งพระ.....
- (20) ...ง เมื่อที่แล้วก็จักได้...เป็น
- (21) สมบัตินั้นแล บ่อยาเลยผู้ใดได้ขึ้น
- (22) นบรอยฝ่าตีนพระพุทธเจ้าเราถึงเหนื-
- (23) อจอมเขาสุมณกฎบรรพตนี้ด้วยใจอันศรั-
- (24) ทธา อันว่าสมบัติทั้งสามอันนี้...
- (25) ...จักได้แลบ่อยาเลย ศักราช 1281”

ด้านที่ 2 บรรยายภาพสองข้างทางจากเมืองสุโขทัยถึงยอดเขาสุมณกฎ เมื่อคราวนำรอยพระพุทธบาทไปประดิษฐานไว้บนยอดเขาแห่งนั้น โดยกล่าวถึงการตั้งเครื่องสักการะบูชา และการสนุกสนานรื่นเริงไว้ดังนี้

- (1) ดับหนทางแต่
- (2) เมืองสุโขทัยมา
- (3) ถึงจอมเขานี้เงา-
- (4) มหนักหนาแ-
- (5) กักม สองขอกหน
- (6) ทางยอมตั้ง
- (7) กัลปพฤกษ์ใส่
- (8) รมยวลดอกไม้ตา-

- (9) มได้เทียบประทีป
- (10) เผาฐูปหอมตระ
- (11) หลบทุกแห่งปลุก
- (12) ธงปฎากทั้ง ส
- (13) อง ปลากหนทา-
- (14) ง ย่อมเรียงชั้น
- (15) หมากชั้นพลูบู-
- (16) ซาฟิลมระบำเดิน
- (17) เล่นทุกฉัน
- (18) ..ด้วยเสียงอัน
- (19) สาธุการบูชาอี-
- (20) ก ด้วยศุริยาพาท
- (21) พิณฆ้องกลองเสียง
- (22) ดั่งสีพดั่งดิน
- (23) จักหล่มอันใส
- (24) ศักราช 1281 ปีกุ-
- (25) น เมื่อพระศรีบา-
- (26) ทลัษณขึ้นประ
- (27) ดิษฐานไว้ในชาสุ-
- (28) มนกุฎบรรพต”

อธิบายคำ

บรรทัดที่ 5	ชอก	=	ข้าง
” 8	รมยวล (เขมร)	=	พวงมาลัย
” 13	ปลาก	=	ฟาก
” 16	ฟิลม	=	อภิรมย์
” 17	ทุกฉัน	=	ทุกอย่าง
” 22	สีพดั่ง	=	ดุจดั่ง

ด้านที่ 3 กล่าวถึงเรื่องที่พระยาศรีสุริยวงศ์มหาธรรมราชาธิราช (พระมหาธรรมราชาที่ 1) ได้เสด็จยกกำลังไปปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ ด้านทิศตะวันออก ถึงแม่น้ำสักแล้ว

เสด็จไปประทับ ณ เมืองสองแคว (พิษณุโลก) ได้ทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนา ทรงปกครอง
ราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข และในตอนท้ายกล่าวถึงอาณาเขตของเมืองสุโขทัยในสมัยนั้นว่า
ทางเหนือถึงดินแดนของเจ้าพระยาผากอง เจ้าเมืองน่าน ทางตะวันออกถึงอาณาเขตไทยลานช้าง
ของพระยาฟางอมในจารึกกล่าวไว้ดังนี้

- “(9)พระยาศรีสุรยพงศมหา
(10) ธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบย้งน้ำ.
(11) ..บุรีได้สิ้นได้ทั้งยังตะวันออกเขต..
(12) ...ยังพระสักรอดสิ้น จึงไปอยู่ใน
(13) เมืองสองแคว ปุพระมหราชาตุปลุก
(14) พระศรีมหาโพธิศรีธา..หา.อ.อา...
(15) ก. ยอมหินแลงล้อม.ชบ..ท.ย-
(16) ก พนังแต่สองแควมาทำสุโขทัย อ.
(17) งไร่นาปลูกหมากปลูก...ไพรยา
(18) หวาย ทปลาหากินเย็นเนื้อ...ทุ-
(19) กแห่ง เบื้องเหนือน่านถึงแดนเจ้าพระ
(20) ญาผากองเจ้าเมืองน่านเมืองพลัว...
(21) เบื้องใต้น่านถึงแดนเจ้าพระยา....
(22) หาส..าผู้นอง อ เบื้องตะวันออก...
(23) ถึงของพระญาท้าวฟางอม!...”

ด้านที่ 4 กล่าวสรรเสริญพระมหาธรรมราชาที่ 1 ว่า ทรงเป็นกษัตริย์ผู้นำในทาง
ธรรม ทรงนำประชาชนบำเพ็ญบุญกุศลอยู่เสมอ หลังจากที่พระองค์ประทับอยู่ในสองแควได้
7 ปีแล้ว ได้ทรงนำผู้คนในเมืองต่าง ๆ ไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาสุมนภูฏ แล้ว
จึงได้ทรงจารจารึกนี้ไว้คือ ศิลาจารึกเขาสุมนภูฏนี้เอง ในจารึกตอนนี้กล่าวไว้ว่า

- “(1) ..ย้อมนำคนทั้-
(2) งหลายกระทำบุญ
(3) ธรรมบ่ขาดสักเมื่-
(4) อ อยู่ในสองแคว

¹พระญาท้าวฟางอม คือ พระเจ้าฟ้ารุ่งหรือฟ้ารุ่งแห่งอาณาจักรลานช้าง เสวยราชย์ระหว่าง
พ.ศ. 1896 ถึง พ.ศ. 1917

- (5) ได้เจ็ดเข้า จึงนำ
- (6) พลมา มีทั้งชาว ส-
- (7) ระหลวง สองแคว ปา-
- (8) กยม พระบาง ชากัง-
- (9) ราว สุพรรณภาว น-
- (10) ครพระชุม เมืองไ..
- (11) เมืองพาน เมือง..
- (12) เมืองรัต เมืองสะ
- (13) ค้า เมืองหล่มบาจาย
- (14) เป็นบริพาร จึงชี้-
- (15) นมานบพระบาท
- (16) ลักษณะอันตนชน
- (17) ภาประดิษฐานแต่กั-
- (18) อนเหนือจอม
- (19) เขาสุมนภูฏนี้ จึง
- (20) จารจารึกอันนี้ไว้
- (21) อีกโสด

ยุณก่า

ศิลาจารึกเขาสุมนภูฏนี้มีคุณค่าในทางศาสนา ทำให้ทราบถึงประเพณีการสร้างรอยพระพุทธรูปไว้เพื่อให้เป็นที่สักการบูชา นอกจากนี้จารึกหลักนี้ยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 อีกด้วย กล่าวคือ ทำให้ทราบถึงอาณาเขตบางตอนของอาณาจักรสุโขทัยสมัยนั้น ตลอดจนบรรดาเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอำนาจของพระองค์ รวมทั้งทำให้ทราบด้วยว่าพระมหาธรรมราชาที่ 1 ได้เคยเสด็จไปประทับที่พิษณุโลก เป็นเวลานานติดต่อกันถึง 7 ปี ในเรื่องนี้ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้แสดงข้อคิดเห็นไว้เป็นข้อเสนอใหม่ว่า “พระยาสิทธิไทยไปประทับที่สองแควเป็นเวลา 7 ปี สันนิษฐานว่า เพื่อป้องกันทัพกรุงศรีอยุธยาระหว่าง พ.ศ. 1905 ถึง พ.ศ. 1911”²

¹คำว่า “ชนก” นี้ ต่อมา ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้อ่านใหม่เป็น “หาก” และศาสตราจารย์ออร์ซเซเดส ก็เห็นชอบด้วยว่า คำนี้น่าจะอ่านว่า หาก จึงจะถูกต้อง

²ประเสริฐ ณ นคร, *ผลงานคำศัพท์ประวัติศาสตร์ไทยฯ* (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญเรือง ณ นคร วันอาทิตย์ที่ 31 ตุลาคม 2514), หน้า 34.